

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KAMPÜSÜ'NDE BULUNAN TAŞ ESERLER

THE ARCHITECTURAL SCULPTURES AT THE MAIN CAMPUS OF ISTANBUL UNIVERSITY

Ayşe Denknalbant Çobanoğlu – Ü. Melda Ermiş –
Sevgi Parlak – Akın Tuncer*

Öz

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde bulunan taş eserler ile ilgili çalışmamız 2005-2006 yıllarında parçaların envanterlerinin çıkarılması ile başlamıştır. Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait çoğunluğunu sütun başlıklarının ve sütun parçalarının oluşturduğu parçalar arasında korkuluk levhası parçası, sütun kaideleri gibi çeşitli mimari plastik eserler bulunmaktadır. Bu çalışma ile merkez kampüs içinde yer alan taş eserlerin tanımlanmasının ve tanıtılmasının yanı sıra parçaların bulunduğu bölgenin ve yakın çevresinin Bizans ve Osmanlı dönemlerindeki değişiminin verilmesi amaçlanmıştır.

Bölgenin Byzantion zamanından başlayarak Bizans ve Osmanlı dönemlerinin yanı sıra Cumhuriyet döneminde yoğun imar görmesi bu çevredeki yapıların günümüze ulaşmasını engellemiştir. Bu nedenle İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde bulunan taş eserlerin kesin olarak kontekslerini belirlemek mümkün değildir. Parçaların tanımlanmasında ve tarihlendirilmesinde üslup ve teknik bakımdan benzer örnekler dikkate alınmıştır. Parçalar bölgenin mimari açıdan tarihsel gelişimi doğrultusunda değerlendirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Mimari Plastik, Beyazıt Sempti, Bizans Dönemi, Osmanlı Dönemi*

* Yrd. Doç. Dr. Ayşe Denknalbant Çobanoğlu, İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Türk – İslam Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Ü. Melda Ermiş, İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Sevgi Parlak, İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Türk – İslam Sanatı Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye

Okt. Dr. Akın Tuncer, İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü, İstanbul/Türkiye

Abstract

Our study on architectural sculptures found in the Main Campus of Istanbul University commenced with taking inventory of the pieces in 2005 and 2006. Column capitals and column shafts from the Byzantine and Ottoman periods constitute majority of the pieces along with various architectural sculptures such as fragment of slab and column bases. The study aims to identify and promote the stone works in the main campus and convey transformation of the area and immediate vicinity during the Byzantine and Ottoman periods.

Structures in the area did not survive due to extensive construction in the area since Byzantium through the Byzantine and Ottoman times as well as the Republican period. Therefore, it is not possible to determine the exact context of the architectural sculptures in the Main Campus of Istanbul University. Definition and dated of the stone works are considered in similar examples in technical and stylistic features. The pieces were evaluated according to the architectural development in the area.

Keywords: *Architectural Sculpture, Beyazıt District, Byzantine Period, Ottoman Period*

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde bulunan taş eserlerle ilgili araştırmamız 2005-2006 yıllarında bu eserlerin kampüs içindeki bir alanda düzenlenmesi için yapılan çalışmalar sırasında envanterlerinin çıkarılmasıyla başlamıştır. Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait çoğunluğunu sütun başlıklarının oluşturduğu parçalar arasında, sütun parçaları, korkuluk levhası parçası ve sütun kaideleri gibi çeşitli mimari plastik eserler bulunmaktadır. Bu çalışma ile merkez kampüs içinde yer alan taş eserlerin tanımlanmasının ve tanıtılmasının yanı sıra parçaların bulunduğu bölgenin –günümüzde Rektörlük binası ile çeşitli fakültelerin birimlerinin yer aldığı– İstanbul Üniversitesi'nin Merkez Kampüsü ile çevresinin Bizans ve Osmanlı dönemlerindeki değişiminin verilmesi amaçlanmıştır.

Bölgenin Bizans ve Osmanlı Dönemlerinde Geçirdiği Değişim

İstanbul Üniversitesi'nin Merkez Kampüsü'nün bulunduğu Beyazıt semti, Byzantion şehrinin nekropolünün uzandığı bir bölgedir. Özellikle Septimus Severus döneminde (193-211), şehrin genişletilmesiyle birlikte nekropol alanı, şehrin batısına, Çemberlitaş ve Beyazıt'a doğru yayılmıştır¹. Şehrin geliştiği ve Konstantinopolis'e dönüştüğü döneme kadar, yaklaşık olarak M.Ö.4. yüzyıldan–M.S.3. yüzyılın sonuna kadar bu bölgenin nekropol alanı olarak kullanıldığı buluntulardan anlaşılmaktadır. 1946 ile 1962 yılları arasında üniversitenin ek binalarının inşasının temel kazılarında, üniversite çevresindeki yol düzenlemelerinde erken döneme ait stellerin ve lahitlerin yanında Geç Antik Dönem'e ait hipojeler bulunmuştur². Üniversitenin ana binasının arkasındaki ek binaların inşası sırasında,

¹ Alfons Maria Schneider, **Byzanz, Vorarbeiten zur Topographie und Archäologie der Stadt**, Berlin 1936, s.94; Nezhir Fıratlı, "Byzantion Nekropolü ve Son Buluntular", **V. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1960, s.194-199; Enis Karakaya, "Nekropoller", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1994, s.62-63; Semavi Eyice, "İlk Kuruluşta Türk Devrinin Başlarına İstanbul", **İstanbul Armağanı**, Fetih ve Fatih, 1, İstanbul 1995, s.14; Wolfgang Müller-Wiener, **İstanbul'un Tarihsel Topografyası**, Çev. Ülker Sayın, İstanbul 2001, s.219-220.

² Aziz Ogan, "Üniversite Temel Hafriyatının Meydana Koyduğu Hakikatler", **TTOK Belleteni**, No.79, 1948, s.13-14; Nezhir Fıratlı, "İstanbul İçinde ve Civarındaki Muhtelif Buluntular ve Kazılar", **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı**, 4, 1950, s.40-41; Nezhir Fıratlı, "İstanbulun Yunan ve Roma Mezar Stelleri", **Türk Tarih Kurumu Belleteni**, C.XXIX, No.114, Ankara 1965, s.263, 266-268; Nezhir Fıratlı, "Kısa Arkeolojik Haberler", **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı**, 13-14, 1966, s.220-221.

Süleymaniye yönünde ortaya çıkarılan hipojeler dikdörtgen planlı, beşik tonozla örtülü olup 4. – 5. yüzyıla tarihlendirilmektedir³.

Septimus Severus döneminde bu bölgede bir saray, Severus'un idolü (eidolon) olarak anılan bir tapınak ve içinde birçok tanrı idolünün olduğu dört büyük tonozlu yapıdan kaynaklar bahsetmektedir⁴.

Byzantion kentinin “Yeni Roma” olarak biçim değiştirmesi ile birlikte, kentin sınırları genişlemiş, Beyazıt ve çevresi sur içinde kalmıştır. Kaynaklar, I. Constantinus döneminde ilgili bölge ve çevresinin Halonitzin adıyla anılan bir harman yeri olduğu ve Romalı devlet görevlilerinin konaklamaları için I. Constantinus tarafından inşa ettirilen saraylar ve bir misafirhanenin bulunduğu bilgisini vermektedir⁵. Constantinus'un zaman zaman yaz aylarını bu bölgede geçirdiğini de kaynaklar aktarmaktadır⁶. Kuban, Severus ve Constantinus dönemindeki sarayların bölgenin kuzeyinde olabileceğini belirtir⁷.

İmparator Hadrianus döneminde (113-124) inşa edilen su yolunun kentin artan nüfusuna yetiştirmemesi nedeniyle İmparator Valens tarafından 368 yılında yeni bir su kemerinin inşasına başlanır. Konstantinopolis'in 5. yüzyıldaki bölgelerinin ve bölgelerdeki belli başlı yapıların listesini veren Notitia'ya göre kentin X. bölgesinde⁸, bu su yolunun bitiminde, 372-373 yıllarında Konstantinopolis valisi (eparkh) Klearhos tarafından yaptırılan bir “Nymphaeum Maius” bulunmaktadır⁹.

³ Fıratlı, a.g.e., 1965, s.268; Nezih Fıratlı, “Notes sur quelques hypogées paléo-chrétiens de Constantinople”, *Tortulae, Studien zu Altchristlichen und Byzantinischen Monumenten*, Freiburg 1966, s.131; Enis Karakaya, Yurdumuzdaki Geç Hellenistik ve Erken Hristiyanlık Dönemi Hipojeleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987, s.23.

⁴ Averil Cameron – Judith Herrin (Eds.), *Constantinople in the Early Eighth Century: The Parastaseis Syntomoi Chronikai*, Leiden 1984, s.133.

⁵ Albert Berger (Çev.), *Accounts of Medieval Constantinople, The Patria*, London 2013, II-47, III-7, s.83, 143.

⁶ Cameron – Herrin, a.g.e., s.133.

⁷ Doğan Kuban, “Beyazıt”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1994, s.180.

⁸ Otto Seeck (Ed.), *Notitia Dignitatum accedunt Notitia Urbis Constantinopolitanae et Laterculi Prouinciarum*, Berlin 1876, s.238.

⁹ Sokrates Scholasticus, *Ecclesiastica Historia*, Ed. Robert Hussey, Vol.2, 1853, IV-8, s.483-485; Sokrates, *Ecclesiastical History*, Ed. R.Hussey, London 1853, s.218-219; R. Janin, *Constantinople Byzantine*, Paris 1964, s.200-201; Cyril Mango, *Le*

Anıtsal çeşmenin konumu ile ilgili olarak araştırmacılar farklı görüşler ileri sürmektedir. Naumann, Theodosius Forumu ile ilgili çalışmasında, II. Beyazıt Hamamı'nın kuzeydoğusunda bulunan kavisli bir duvar kalıntısının büyük bir eksedrayı işaret ettiğini, çevresindeki su kanalları nedeniyle de eksedranın Nymphaeum'a ait olabileceğini belirtir¹⁰. Dalman ise Valens su kemeri ile ilgili çalışmasında, Nymphaeum'u bugünkü üniversite merkez kampüsünün yerindeki Eski Saray'ın bulunduğu alanda lokalize eder¹¹. Schneider, Nymphaeum'u İstanbul Üniversitesi'nin Merkez Kampüsü'nün 150 m. batısına konumlandırır¹². Eyice de anıtsal çeşme için üniversite merkez binasının yerini önerir¹³.

Sokrates, bu su kaynağının bulunduğu yer için "...şimdi burası Theodosius Forumu olarak adlandırılır..." demektedir¹⁴. Theodosius Forumu'nun kesin sınırları belli olmamakla birlikte¹⁵ Simkeşhane binası ve kuzeyindeki kalıntıların Theodosius Forumu'nun giriş kapısını oluşturan zafer takına ait olduğu genel olarak kabul edilen görüştür¹⁶. Giovanni Andrea

Développement Urbain de Constantinople (IVe – VIIe siècles), Paris 1990, s.41, dn.24; Albrecht Berger, "Nimfaion", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1994, s.79.

¹⁰ Rudolf Naumann, "Neue Beobachtungen am Theodosiusbogen und Forum Tauri in İstanbul", **Istanbul Mitteilungen**, 26, 1976, s.125, abb.5, tafel 27.3.

¹¹ Knut Olof Dalman, **Der Valens – Aquädukt in Konstantinopel**, Istanbul Forschungen 3, Bamberg 1933, s.52.

¹² Schneider, **a.g.e.**, s.22, abb.5.

¹³ Semavi Eyice, "Byzantinische Wasserversorgungsanlagen in Istanbul, **Mitteilungen der Leichtweiss-Institut für Wasserbau der Technischen Universität Braunschweig**, 1979, s.5; Semavi Eyice, "İstanbul'un Bizans Su Tesisleri", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.5, 1989, s.3.

¹⁴ Sokrates Scholasticus, **Ecclesiastica Historia**, Ed. Robert Hussey, Vol.2, 1853, IV-8, s.485; Sokrates, **Ecclesiastical History**, Ed. R.Hussey, London 1853, s.219.

¹⁵ Beyazıt ve Laleli civarında konumlanan ve oldukça geniş bir alanı kapladığı bilinen Tauri Forumu veya Theodosius Forumu'nun kesin sınırları belli değildir. Araştırmacıların bu konu ile ilgili farklı görüşleri bulunmaktadır. Bknz. Schneider, **a.g.e.**, s.17-22, abb.5; Paolo Verzone, "Il 'Tetrapilo aureo' Contributo alla topografia dell'antica Constantinopoli", **Monumenti Antichi**, Vol.43, 1956, s.126-203, fig.47; Janin, **a.g.e.**, s.64-68; Naumann, **a.g.e.**, s.118-141, abb.8; Mango, **a.g.e.**, s.43-45; Theodosius Forumuyla ilgili tüm yorumları değerlendiren bir yüksek lisans tezi de bulunmaktadır. Özlem Ersin, İstanbul Beyazıt'taki Theodosius Forumu Geç Antik Dönemden Osmanlı Dönemi'ne Kadar Forum ve Yapılarının Değişimi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

¹⁶ Schneider, **a.g.e.**, s.17; Rüstem Duyuran, "Bayazıt'da Yapılan Arkeolojik Araştırma ve

Vavassore'nin gravüründe Theodosius Sütunu, Eski Saray'ın bir köşesinde¹⁷ gösterilmiştir. Valens Su Kemerı'nın bitiminde yer alan, aynı zamanda maksem görevi yapan şehrin en büyük anıtsal çeşmesinin Eski Saray'ın arazisi üzerindeki İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nün batısında, su kemerinin bittiği yerin yakınlarında yer alması uygun görünmektedir.

Vavassore'nin gravürü, (Westbrook vd, 2010, fig.4)¹⁸

Bazı Müşahedeler”, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, 8, 1958, s.25-27.

¹⁷ 15. yüzyılın son çeyreğinde İstanbul'da bulunan Giovanni Maria Angioiello da Eski Saray'dan bahsederken, sarayın içindeki figürlü büyük sütuna değinmektedir. Giovan Maria Angioiello, *Il Sultano e il Profeta: Memorie di uno schiavo vicentino divenuto tesoriere di Maometto II il Conquistatore*, Ed. Jeannine Guérin Dalle Mese, Milano 1985, s.104. Ayrıca bkznz. Stephane Yerasimos, *Les Voyageurs dans l'Empire Ottoman (XIVe – XVIe siècles)*, Ankara 1991, s.114-115.

¹⁸ Nigel Westbrook v.d., “Constructing Melchior Lorichs's Panorama of Constantinople”, *Journal of the Society of Architectural Historians*, Vol.69, No.1, fig.4.

6. yüzyıla gelindiğinde bölgede, Iustinianus'un kız kardeşi Vigilantia için Tauros'da saraylar yaptırdığını ve saraya ait bir de kilise olduğunu kaynaklar bildirmektedir¹⁹.

1204 yılındaki Latin işgali bu bölge ve çevresine, özellikle de Theodosius Forumu'na oldukça zarar vermiştir. Sonrasında bölgedeki yapılar eski ihtişamını koruyamamış, Osmanlıların Konstantinopolis'i almalarıyla birlikte bölgede farklı bir yapılaşma başlamıştır²⁰.

1453'te aynı alana Fatih'in ilk sarayının²¹ inşasına başlanmıştır. Sarayın bir bölümü 1455'te tamamı ise 1458'de tamamlanmıştır²². Sarayın kuruluşuyla ilgili ilk bilgilere Dukas, Kritovoulos ve Tursun Bey'in eserlerinde rastlanılmaktadır. Dukas, sekiz stadiondan daha büyük bir alanda padişahın saraylar inşa ettirdiğini ve bu yapıların çatılarını örten kurşun levhaların manastırlardan elde edildiği bilgisini aktarırken, Kritovoulos da Fatih'in şehrin en güzel yerinde bir saray yaptırdığını ve 1455'te tamamlandığını belirtmektedir²³. Sarayla ilgili en ayrıntılı bilgiyi verenlerden Tursun Bey, sultanın iki denize ve iki karaya bakan bir yer seçip buraya dört köşeli duvarları sağlam bir saray inşa ettirdiğini, bir kısmını hareme, bir kısmını kendi istirahatına tahsis ederek köşkler, kasırlar yaptırdığını, sarayın divan ve taht için ayrılan alanlarından başka, bir bölümünün av sahası olarak ayrılarak çeşitli hayvanlarla doldurulduğunu belirtir. Vavassore'nin

¹⁹ Berger, **a.g.e.**, 2013, III-117, s.191. Özgümüş'ün 2006 yılında Beyazıt ve çevresinde yaptığı yüzey araştırmasında Ordu Caddesi'nin güneyinde Tiyatro Caddesi ve Soğanağa Camii Sokak'ta tespit edilen, 6. yüzyıla tarihlendirilen alt yapı ve hypokaustlu yapı kalıntıları, hem dönem olarak uyması hem de bölgenin Marmara Denizi'ne bakan manzaralı yamaçlarında bulunması sebebiyle bahsi geçen saraya ait olma ihtimali, üzerinde durulması gereken bir konudur. Ferudun Özgümüş, "2006 İstanbul Sur İçi Arkeolojik Yüzey Araştırması", **25. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.2, Ankara 2008, s.153-154.

²⁰ Semavi Eyice, "Tauri Forumu", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul 1994, s.226.

²¹ Topkapı Sarayı'nın inşasından sonra padişahın asıl ikametgâhı olmaktan çıkmış, ölen veya tahttan indirilen padişahın haremine tahsis edilmiş yapı *Saray-ı atik-ı mâmure* olarak isimlendirilmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.13.

²² Tülay Artan, "Eski Saray", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul 1994, s.204-205.

²³ Dukas, **Bizans Tarihi**, Çev. VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, s.196; Banu Bilgicioğlu, "Sarây-ı Atik-i Âmire", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.36, İstanbul 2009, s.122.

gravüründe (1520) ve Matrakçı Nasuh'un minyatüründe (1537) iç içe iki sur duvarı ve asıl saray yapılarının iç surda toplandığı görülmektedir²⁴.

1540'da geçirdiği yangından sonra Kanuni sarayı yeniden yaptırmışsa da sarayın alanı daralmış, Haliç'e bakan yönünde arsasının bir bölümüne Süleymaniye Külliyesi inşa edilmiştir. Kaynaklara göre, öncesinde Beyazıt Külliyesi de Eski Saray'ın arazisi üzerinde inşa edilmiştir²⁵. İstanbul'u ziyaret etmiş birçok seyyahın tasvirlerine konu olmuş Eski Saray'ın binaları, surları, kapıları, bahçe düzenlemeleri ile anlatılmaya çalışılmıştır. Sarayın kapladığı alanla ilgili, çevre duvarlarının uzunluğu her kaynakta farklı verilirken, bunu sarayın yıllar içinde geçirdiği değişimle açıklamak mümkündür²⁶. İnciciyan ise Eski Saray'ın 18. yüzyıldaki durumunu aktarırken, sarayın düzgün olmayan bir sekizgen şeklindeki yüksek sur duvarlarının 1 mil uzunluğunda olduğunu ve dört kapısının bulunduğunu belirtmektedir. Bayezid suyu haritasında da sarayın çevre duvarları çizilerek üç kapı belirtilmiş olup, büyükçe çizilen ana kapının Mercan Kapı olduğu anlaşılmaktadır²⁷.

Eski Saray'ın Topkapı Sarayı'nın inşasından sonra önemini kaybettiği yönündeki genel kaniya rağmen, tarihi kaynaklar ve belgeler, merkez olma özelliğini kaybetmediğini göstermektedir. Öncelikle Yeni Saray'da görev süresi dolmuş haremliğin yeri olmuştur. Zamanla ölen ya da tahttan düşen padişaha mensup tüm kadınların da Eski Saray'a gönderilmesi adet olmuştur. Ancak Eski Saray'ın önemine binaen 16 - 17. yüzyılın ortalarında padişah kızlarının buradan gelin gittikleri, padişah ailesinin bu tören için Eski Saray'a geldikleri bilinmektedir. 15. yüzyılın üçüncü çeyre-

²⁴ Artan, **a.g.e.**, s.204-205; Banu Bilgicioğlu, "Fatih'in fetihten sonra kurduğu ilk saray", **Kültür** (Üç Aylık Kültür Sanat Araştırma Dergisi, S.11, İstanbul 2008, s.61-63; Turgut Akbaş, Osmanlı İstanbul'unda Bayezid Meydanı ve Tarihi Çevresi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s.32-34.

²⁵ Bilgicioğlu, **a.g.e.**, 2008, s.62-63; Rıfkı Melûl Meriç, "Beyazıt Câmii Mimârî II. Sultan Bâyezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazıt camii ile alâkalı Husular, San'atkârlar ve Eserleri", **Ankara Üniversitesi Yıllık Araştırmalar Dergisi**, C.2, Ankara 1957, s.8.

²⁶ Sarayı çevreleyen sur duvarının uzunluğu için, Angiolello, 1 mil; Menavino, 2 mil; Gyllius, Süleymaniye Camii inşaatından önce 6000 adım; Nicolay, 2000 adım; Evliya Çelebi 12.000 arşın demektedir, bkz. Bilgicioğlu, **a.g.e.**, 2008, s.60-63.

²⁷ Sarayı çevreleyen sur duvarı üzerindeki kapılar için; Angiolello, 4 kapılı; Evliya Çelebi, 3 kapılı (Divan Kapısı-doğu, Bayezid Kapısı-güney, Süleymaniye Kapısı-batı) demektir. Bkz. Bilgicioğlu, **a.e.**, s.60-63, 66; Akbaş, **a.g.e.**, 35-38.

ğinden itibaren şehzadelerin sünnet düğünü törenleri yapılmış, bu gelenek III. Ahmed'in şehzadeleri için yapılan sünnet düğününde (1720) bir kısım eğlencenin burada gerçekleştirilmesiyle devam etmiştir. Bunlardan başka, 18. yüzyılda dini bayramların üçüncü günü padişah gelip buradaki sultanlarla bayramlaşır. Bu sırada düzenlenen spor gösterilerini (özellikle cirid) de padişahların merakla izlediği, bunun için köşkler inşa edildiği de bilinmektedir. Bu durumda Eski Saray 1826'da Seraskerlik makamına tahsis edilene kadar önemini korumuş, bu tarihten sonra ise saray halkı Topkapı Sarayı ve Eyüp Çifte Saraylar'a taşınmıştır²⁸.

Eski Saray'ın 1540 ve sonrasında pek çok yangına maruz kaldığı kaynaklardan ve arşivlerde yer alan onarımlarla ilgili belgelerden anlaşılmaktadır. Özellikle 18. yüzyılda sarayın yoğun bir tamir ve sonrasında da yapılaşmaya uğradığı görülmektedir. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye'ye tahsis edilmesiyle Bâb-ı Seraskeri olarak anılmaya başlanmıştır²⁹. İlk Bâb-ı Seraskeri II. Mahmud döneminde Eski Saray'ın yerine inşa edilmiştir. Bu yapı, Fatih döneminden kalma surların iç kısmında 1826'da Abdülhalim Efendi tarafından inşa edilmiş Barok üsluba yakınlık gösteren kâgir ve ahşap yapılar, Beyazıt Yangın Kulesi, Serasker Konağı, Süleymaniye Kışlası (Sarı Kışla), Bekir Ağa Bölüğü, Kitabet Dairesi, cephanelik, hamam, depolar, mutfak, ahır ve nöbet kulelerinden oluşmaktaydı³⁰. 1864 – 1866 arasında bugünkü bina (Harbiye Nezareti) mimar Bourgeois tarafından inşa edilmiştir³¹. Eski Harbiye Nezareti Binası 1923'te İstanbul Darülfünunu'na tahsis edilmiş, 1933'teki üniversite kanununun çıkması ile birlikte İstanbul Üniversitesi adını almıştır³².

²⁸ Bilgicioğlu, a.g.e., 2008, s.65-67.

²⁹ Abdülkadir Özcan, "Bâb-ı Seraskeri", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul 1991, s.364.

³⁰ Selman Can, Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2002, s.64 – 65; Gülberk Bilecik, "Ayverdi Haritası'nın Işığında 19. Yüzyılda Süleymaniye Senti", **Süleymaniye Ulusal Sempozyumu / Şehir ve Medeniyet, (23-25 Kasım 2007)**, İstanbul 2011, s.310-312.

³¹ Ara Altun, "Bâb-ı Seraskeri - Mimari", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul 1991, s.364-365; Akbaş, a.g.e., s.38-41.

³² Mehmet Sayar, **İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1996, s.79.

Eski Saray'dan günümüze ulaşan mimari kalıntı olmamakla birlikte, eski resimlerde görülen ve sarayın iç avlu duvarları olduğu tahmin edilen duvarların, günümüzde Rektörlük Binası'nı (Merkez Kampüsü) çevreleyen duvarlarla hemen hemen aynı yerde olduğunu söylemek mümkündür³³.

Beyazıt Külliyesi ve Süleymaniye Külliyesi'nin bir bölümünün Eski Saray'ın arazisinden ayrılarak inşa edilmiş yapılar oldukları bilinmektedir. Beyazıt Külliyesi (1500-1507), Eski Saray'ın güney yönünde ve muhtemelen dış avlusunda cami, sıbyan mektebi, imaret, kervansaray, medrese, çifte hamam, Selçuk Hatun ve Sultan II. Beyazıt Türbeleri ile dükkânlardan oluşmaktadır. Daha sonra Veliyüddin Efendi Kütüphanesi (1768) camiye bitişik olarak inşa edilmiştir. 1509 depreminde camide ve medresede hasarlar meydana gelmiş ve sonrasında tamir edilmiştir. Caminin 17. yüzyılda geniş bir dış avlusu bulunduğu bilinmektedir. Medresenin de bir ön avlusu olduğu bilinmekle birlikte 20. yüzyıl ortalarındaki meydan düzenleme çalışmaları esnasında bu avlu kaldırılmıştır. 1956-1957 yıllarındaki yol düzenleme çalışmalarında II. Beyazıt Hamamı'nın temellerinde Theodosius Sütunu'na ait figürlü parçalar açığa çıkmıştır³⁴.

Simetrik bir konumda ele alınan Süleymaniye Külliyesi (1550-1557) cami, sıbyan mektebi, Evvel, Sanî, Salis, Rabî medreseleri ile darülhadis, tıp medresesi ve şifahane, darüzziyafe, tabhane, ahır, darülkurra, Hürrem Sultan ve Kanuni Türbeleri, arasta, çok sayıda dükkân ve hamamdan oluşmaktadır. Külliyyeye Mimar Sinan'ın türbesi ve sebili ile daha sonra bir meydan çeşmesi ilave edilmiştir. Külliyyenin yerleşim düzeni şehircilik açısından dikkat çekicidir³⁵.

Türk döneminde yüzyıllar içinde, Eski Saray'ın yakın çevresinde birçok yapı inşa edilmiştir. Bunlardan Beyazıt Medresesi'nin karşısında yer alan Simkeşhane'nin çevresinde Theodosius Forumu'na ait kalıntılar net olarak görülmektedir. Simkeşhane, 1707, 1715 ve 1867 yıllarında yapılan inşa ve müdahalelerle son şeklini almıştır. İki mescidi olduğu, ön cephesinde Gülnuş Emetullah Valide Sultan'ın yaptırdığı sebil ve mektep bulunduğu bilinmektedir. 1956-1957 yıllarındaki yol genişletme çalışmaları

³³ Akbaş, a.g.e., res.1 ve 10.

³⁴ Semavi Eyice, "İstanbul'da Sultan II. Bayezid Külliyesi", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.8, İstanbul 1990, s.11-26.

³⁵ **Bir Şaheser Süleymaniye Külliyesi**, Ed.Selçuk Mülayim, Ankara 2007.

sebebiyle yapının üç kolu yıktırılmış, kalan kısmı onarılarak 1981 yılında kütüphane olarak hizmet vermeye başlamıştır³⁶.

Seyyid Hasan Paşa Külliyesi, iki ayrı adada yer alan yapılardan oluşur. II. Beyazid Hamamı'nın arkasında 1745 yılında tamamlanan fevkani medrese, sıbyan mektebi, sebil, çeşme ve dükkânlardan; II. Beyazid Hamamı'nın karşısında ise 1747 yılında tamamlanan han, iki çeşme, fırın ve dükkânlardan meydana gelmiştir. 1894 depreminde hanın üst katı tahrip olmuş, 1956-1957 yıllarında yol genişletme çalışmaları sebebiyle üst kat ve ön cephe yıktırılarak ortadan kaldırılmıştır³⁷. Yapı, 2012-2014 yılları arasında onarım görmüş ve mevcut kısmın üst katı yeniden inşa edilmiştir. Medresenin doğusunda vaktiyle yer aldığı bilinen Hatice Usta Cami, 1748-1749 yıllarında inşa edilmiş olup 19. yüzyılın sonunda ortadan kalkmıştır³⁸.

Sadrazam Siyavuş Paşa tarafından yaptırılmış olan Vezneciler Hamamı (1582) bir sıra dükkan üzerinde fevkani olarak inşa edilmiş, soğukluk kısmı 20. yüzyılın ilk yarısında betonarme olarak yenilenmiştir³⁹. Vezneciler'de hamamın hemen yanında, bugünkü caddenin bulunduğu yerde vaktiyle Sabuncu Hanı adıyla bir yapının varlığı bilinmekle birlikte günümüze ulaşmamıştır⁴⁰.

Sadrazam Keçecizade Mehmed Fuat Paşa için 1867'de inşa ettirilen konak, Maliye Nezareti, Askeri Tıbbiye, Eczacılık ve Dişçilik Mektepleri olarak kullanılmış olup günümüzde Eczacılık Fakültesi olarak hizmet vermektedir⁴¹.

³⁶ Ceyhan Güran, **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi**, Ankara 1978, s.134-135; Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C.II, İstanbul 1969, s.8, 30-34; İlban Öz, "Beyazıt Simkeşhane Yapısı Restorasyonu, Theodossius Takı ve Hasan Paşa Hanı'nın Sorunları", **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S.10, İstanbul 1985, s.50-53; Anonim, "Simkeşhane", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul 2009, s.211, 213; Hüseyin Ayvansarayi, **Hadikatü'l-Cevami**, C.1, İstanbul 1281 (1865), s.123.

³⁷ Ünsal, **a.g.e.**, s.7, 31; Güran, **a.g.e.**, s.120-122; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Seyyid Hasan Paşa Külliyesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul 2009, s.60-62.

³⁸ Ayvansarayi, **a.g.e.**, s.298.

³⁹ Mehmet Nermi Haskan, **İstanbul Hamamları**, İstanbul 1995, s.286-289.

⁴⁰ Kuban, **a.g.e.**, s.182.

⁴¹ Akbaş, **a.g.e.**, s.85-87.

Cami, mektep, sebil, hamam ve aşhaneden oluşan Kaptan İbrahim Paşa Külliyesi'nin (1725) aşhane ve hamamı günümüze ulaşmamıştır. Hamamın yerine Mimar Kemaleddin Bey tarafından Medresetü'l-Kuzât (1913) inşa edilmiştir⁴². Yapı üniversitenin Nadir Eserler Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır⁴³.

Bozdoğan Kemerî'nin ucunda yer alan Süleymaniye Külliyesi'ne ait sıra odaların arkasında, İktisat Fakültesi ek binası yanında bir hamam kalıntısı bulunmaktadır. Adı bilinmeyen hamamın muhtemelen bu civarda olduğu tahmin edilen Seyyid Hasan Paşa Konağı'na ait olabileceği düşünülebilir. Bunun biraz batısında Helvai Baba Tekkesi'nin karşısındaki pahlı köşede yer alan, alınlığı aynalı bir yazı ile tezyin edilmiş olan çeşmenin de Seyyit Hasan Paşa'nın eşi tarafından yaptırılmış olduğu göz önüne alındığında bu ihtimalin kuvvetli olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Zaman içerisinde bölgede oluşan mahalle dokusunun yangınlar ve yıkımlar sonucunda 19. yüzyılın sonlarından itibaren kaybolmaya başlamasıyla yerlerine yapılan üniversite binaları dokunun değişmesine yol açmıştır. Yakın zamanlarda binaların yenilenmesi ve kısmen eski dokunun oluşturulması için yapılan çalışmalar sırasında bazı kalıntıların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu kalıntıların değerlendirilmesi, bölgenin tarihsel topografyasına katkı sağlayacaktır.

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü Taş Eserler Kataloğu⁴⁴

İstanbul Üniversitesi tarafından İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne kaydedirilen Merkez Kampüs'ün bahçesinde bulunan parçaların bir kısmı Yangın Kulesi yakınında, bir kısmı da bahçenin Süleymaniye Camii yönünde teşhir edilirken, bazı parçalar Rektörlük Binası (eski Seraskerlik) içinde sergilenmektedir. Bu çalışmada ele alınan parçaların yanı sıra bu alanda, daha önceden tespit edilen ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonunda yer alan eserler de bulunmaktadır. Çoğunluğunu mezar stellerinin oluşturduğu bu parçalar arasında hayvan mücadelesinin betimlendiği

⁴² Semavi Eyice, "İbrahim Paşa Külliyesi", **Türk Ansiklopedisi**, C.20, 1972, s.4.

⁴³ Yıldırım Yavuz, **Mimar Kemaleddin ve I. Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara 1981, s.232-239.

⁴⁴ Merkez Kampüs'teki taş eserler İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nün 09.04.2015 gün ve 108204 sayılı yayın izni ile bu çalışmada kullanılmıştır.

friz parçaları dikkat çekicidir⁴⁵. Dethier, 1865 yılında askeriye tarafından kullanılan binayı ziyareti sırasında birçok sütun parçası ve sütun başlığının yanı sıra üzerinde beş harfî mevcut yazıtlı bir parça gördüğü ve bu parçanın üzerindeki yazıtın Tauri Forumu'ndaki Theodosius heykeline ait olduğu bilgisini vermektedir⁴⁶. Kaynaklar bu heykelin forum meydanının ortasında olduğundan ve yazıtlı bir kaidesinin bulunduğundan bahsetmektedir⁴⁷.

Merkez Kampüsteki Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait taş eserlerin çoğunluğunu sütun parçaları oluşturmaktadır. Genellikle üzerinde hangi döneme ait olduğunu belirleyecek bir motif veya yazıt bulunmayan, statik işlevi nedeniyle sıklıkla ikinci kez kullanılan sütunların tarihlendirilmesi oldukça zordur, bu nedenle katalogda tek tek tanımlanmamışlardır. Merkez Kampüs'te 37 adet farklı boyut ve malzemede sütun parçası tespit edilmiştir. Kampüs içinde dağınık halde bulunan sütun parçalarının çoğu 2006 yılında düzenlenerek, Beyazıt Yangın Kulesi'nin yanındaki alana yerleştirilmiştir.

⁴⁵ André Grabar, *Sculptures Byzantines de Constantinople (IVe-Xe siècle)*, Paris 1963, s.72-73, Pl.22,4; Gustave Mendel, *Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines*, Vol.II, Roma 1966, kat.no.293, 680, 755 s.54-55, 478, 553-555; Gustave Mendel, *Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines*, Vol.III, Roma 1966, kat.no.904, 993, 1003, 1174, s.119, 206-207, 215-216, 417-419.

⁴⁶ Dethier, “Μνημειον Θεοδοσιου του β' επι τής Αγοράς Ταύρου”, *Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*, Vol.13-15 (1866-1867), 1868, s.64. Seraskerlik binasının bodrumunda, Manuel Komnenos dönemine ait damgalı tuğlalar arasında bulunan, sadece bir kelimesinin beş harfi görülen yazıtlı parça için Dethier, bu harflerden yola çıkarak kelimenin “φασφόρος ήλιος” olabileceğine, bu ifadeye de bir antolojide rastladığına değinerek konuyu genişçe makalesinde ele almaktadır. Makaleyi tercüme eden Prof. Dr. Efstratios Zengin'le çok teşekkür ederiz.

⁴⁷ Berger, *a.g.e.*, 2013, II-47, s.83; Averil Cameron – Judith Herrin (Eds.), *a.g.e.*, s.146-149. Ayrıca bu kaynakların hepsini birlikte değerlendiren veri tabanı için bkz.

<http://laststatues.classics.ox.ac.uk/database/detail-text.php?record=LSA-494.01.02.2015>.

Beyazıt Yangın Kulesi'nin yanındaki alana yerleştirilen parçalar,
A. Denknlbant obanođlu

Kat. No. 1

Eserin Niteliği: İyonik Başlık

Eserin Ölçüleri:

Abakus: Yükseklik:3cm

EnxBoy:30x34 cm

İç çapı: 29 cm

Yükseklik: 13 cm.

Dış çap: 36 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Tanımı: Köşelerinde volütler bulunan tüm haldeki başlığın ekhinos kısmının ön ve arka yüzünde ortada yumurta motifi, iki yanında stilize yarım palmet motifi yer alır. Yumurta ve yarım palmet motifleri oldukça yüzeysel, plastik değeri az biçimde işlenmiştir. Polster, ortada tek bantlı kemer şeklinde balteus ile hafif sıkılmış olup, balteusun iki yanından köşelere doğru lotus yaprakları uzanır.

Benzer Örnekler: Prokonnesos adası atölyelerinde üretimi tamam halde dokuz adet ionik başlık⁴⁸, İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi bahçesindeki ionik başlık⁴⁹, Topkapı Sarayı'nda Gülhane Askeri Hastanesi avlusunda bulunan başlık⁵⁰, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden ionik başlık ve Roma San Stefano Rotundası'ndaki ionik başlık⁵¹ benzer örneklerdir.

⁴⁸ Nuşin Asgari, "The Proconnesian production of architectural elements in late antiquity, based on evidence from marble quarries", **Constantinople and its Hinterland**, Cambridge 1995, s.273, fig.10.

⁴⁹ Asnu Bilban Yalçın, "The Marble of Thasos and Proconnesus: Some Notes on the Production of Ionic Capitals in Early Byzantine Period", **Thasiaka** (Συμποσιου Θασιακών Μελετών. Η Θασος δια μέσου των αιώνων: Ιστοσια-Τέχνη-Πολιτισμός), Vol.12, Kavala 2005, fig.1-2.

⁵⁰ Hülya Tezcan, **Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi**, İstanbul 1989, kat.no.446, s.322.

⁵¹ John J. Herrmann, **The Ionic Capital in Late Antique Rome**, *Archaeologica* 56, Roma 1988, s.95, fig.174, 176.

Yayın: Erken Bizans dönemine ait ionik başlıklar ile ilgili çalışmasında Yalçın, parçayı tanıtmıştır⁵². Özgümüş, İstanbul suriçinde yürüttüğü yüzey araştırmasının 2005 yılı kampanyasında başlığa yer vermiştir⁵³.

Değerlendirme: Herrmann'ın ionik başlıklarla ilgili çalışmasında erken Hıristiyanlık dönemi Asyatik ionik başlıklar sınıfına girmektedir⁵⁴. Yalçın, parçayı Prokonnesos örnekleri doğrultusunda 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirerek, Konstantinopolis'teki ionik başlık örnekleri az olduğundan kesin bir şey söylemek zor olsa da benzer örneklerden yola çıkarak Prokonnesos üretimi olduğunu belirtir⁵⁵.

⁵² Yalçın, **a.g.e.**, 2005, s.692-693, pl.1, fig.3-4.

⁵³ Ferudun Özgümüş, "2005 Yılı İstanbul Çalışmaları Bilimsel Raporu", **24. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, C.2, Ankara 2007, s.528.

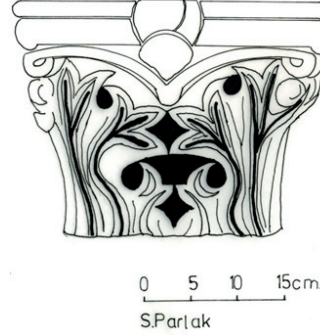
⁵⁴ Herrmann, **a.g.e.**, s. 95, 117, 154.

⁵⁵ Yalçın, **a.g.e.**, 2005, s.692-693, pl.1, fig.3-4.

Kat. No. 2

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Eserin Niteliği: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 25 cm Çap: 25 cm

Abakus Boyutları: Yükseklik: 6 cm, En x Boy: 33 x 34 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Başlığın kalathosunda tek sıra halinde köşelerde birer adetten toplam dört adet yayvan, etli ve iri akantus yaprağı yer alır. Köşelerde basit spiral kıvrımlar meydana getiren heliksler abakus rozetinin altında V biçimi oluşturarak birleşirler.

Benzer Örnekler: Selanik Aziz Georgios Kilisesi lapidariumunda bulunan bir başlık⁵⁶ ve Silifke Müzesi 2011/243 (A) envanter numaralı başlık⁵⁷ örnek olarak verilebilir.

Yayın: -

Değerlendirme: Kautzsch'un dört yapraklı başlıklar grubunda⁵⁸ değerlendirilen parça üslup ve benzer örnekler neticesinde 5. yüzyıl ikinci yarısına ait korint başlıkların güzel bir örneğidir.

⁵⁶ Rudolf Kautzsch, **Kapitellstudien, Beiträge zu einer Geschichte des spätantiken Kapitells im Osten vom vierten bis ins siebente Jahrhundert**, Berlin 1936, kat.no.239, s.79, taf.17.

⁵⁷ Ayşe Aydın, "Erken Hıristiyanlık – Bizans Dönemi Mimari Elemanlarının / Süslemelerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi", **Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu**, Mersin 2013, s.239.

⁵⁸ Kautzsch, **a.g.e.**, s.79-80.

Kat. No. 3

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

0 10 20 30cm.
S.Parlak.

Eserin Türü: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 49 cm Çap: 38 cm

Abakus Yüksekliği: 7cm En x Boy: 63x 66 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Bir köşesi kırık olan başlığın kalathosunda iki sıra halinde, alt sırada beş, üst sırada köşelerde birer adetten toplam dört akantus yaprağı bulunur. Başlığın köşelerinde küçük kıvrımlar oluşturan heliksler abakus çiçeğini sararak, üst sıra yapraklarının alt kısmına kadar lir biçiminde uzanır. Başlığın dört yüzündeki lir formundaki alanlar stilize bitkisel motiflerle dolguludur. Alt sırada, yan yana gelen yaprakların loplarının uçlarının birbiriyle birleşmesi ile ‘akanthus maskesi’ adı verilen düzenleme görülür.

Benzer Örnekler: İstanbul Ayasofya Müzesi bahçesinde bulunan 224 ve 519 envanter numaralı başlıklar⁵⁹, Saraçhane’den benzer bir örnek⁶⁰,

⁵⁹ Claudia Barsanti – Alessandra Guiglia, “Late Roman and Early Byzantine Capitals”, **The Sculptures of the Ayasofya Müzesi in Istanbul, A Short Guide**, İstanbul 2010, s.85, fig.80-81.

⁶⁰ Thomas Zollt, **Kapitellplastik Konstantinoples vom 4. bis 6. Jahrhundert n. Chr.**, Bonn 1994, kat.no.490, s.176, taf.41.

Ravenna San Apollinare Nuovo Kilisesi başlıkları⁶¹ örnek olarak verilebilir.

Yayın: Yalçın, Hatay Müzesi'nden iki korint başlığa yer verdiği çalışmasında karşılaştırma malzemesi olarak bu başlıktan bahsetmiştir⁶². Özgümüş, yüzey araştırmasında parçayı görmüş ve yayınında yer vermiştir⁶³.

Değerlendirme: Kautzsch'un gruplandırmasında altıncı grup lir başlıklar⁶⁴, Betsch'in sütun başlıkları ile ilgili çalışmasında da yine lir biçimli başlıklar⁶⁵ içinde değerlendirilmektedir. Pralong'un helikslerin düzenine göre yaptığı sınıflamada IVc grubunda yer almaktadır⁶⁶. Prokonnesos atölyelerinde üretilen 5. yüzyıl ikinci yarısı – 6. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen bu tipteki korint başlıklar, Barsanti ve Guiglia'ya göre Konstantinopolis'deki yapılardan ziyade Roma İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerine ihraç edilmek üzere üretilmişlerdir⁶⁷. Lir biçimli korint başlıklar Prokonnesos'da üretilen ve ihraç edilen en yaygın sütun başlıklarındandır⁶⁸.

⁶¹ Friedrich Wilhelm Deichmann, **Ravenna, Hauptstadt des spätantiken Abendlandes**, Kommentar II.1, Wiesbaden 1974, s.131-135.

⁶² Asnu Bilban Yalçın, "Two corinthian capitals in proconnesian marble from Antioch / Hatay", **Atti del VIII Simposio Paolino**, Roma 2004, s.235, fig.4-5, pl.1.

⁶³ Özgümüş, **a.g.e.**, 2007, s.527.

⁶⁴ Kautzsch, **a.g.e.**, s.59-60

⁶⁵ William Earl Betsch, *The History, Production and Distribution of the Late Antique Capital in Constantinople*, University of Pennsylvania, Department of the Art History, PhD Thesis, 1977, s.217-220.

⁶⁶ Annie Pralong, "La Typologie des Chapiteaux Corinthiens Tardifs en Marbre de Proconnesse et la Production d'Alexandrie", **Revue Archéologique**, 2000/1, Paris 2000, s.85-87, şek.7b.

⁶⁷ Barsanti – Guiglia, **a.g.e.**, s.85.

⁶⁸ Prokonnesos atölyelerinde üretilip, ihraç edilmiş başlıklar için bkz. Claudia Barsanti, "L'esportazione di marmi dal Proconneso nelle regioni pontiche durante il IV-VI secolo", **Rivista dell'Istituto Nazionale di Archeologia e Storia dell'Arte**, Serie III, XII, Roma 1990, s.91-220.

Kat. No. 4

0 10 20 30cm.
S.Parlak

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Eserin Niteliği: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 41 cm. Çap: 40 cm

Abakus Boyutları: Yükseklik: 6 cm, En x Boy: 61 x 62cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Tüme yakın başlığın kalathosu üst sırada dört, alt sırada beş adet, taç yapraklarının uçları birbiriyle birleşerek akantus maskesi şeklini alan, geniş ve dolgun akantus yapraklarıyla bezelidir. Başlığın köşelerinde basit spiral kıvrımlar meydana getiren heliksler, abakus rozetinin altındaki bitkisel bezemeyi lir biçiminde sararak, alt sıradaki akantus yaprağına kadar uzanır.

Benzer Örnekler: Kat. No. 3'deki benzer örnekler gösterilebilir.

Yayın: -

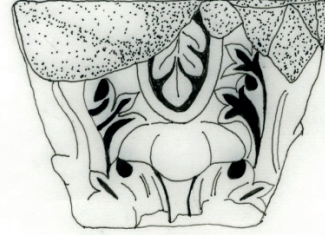
Değerlendirme: Lir biçimli korint başlıklar grubunda⁶⁹ yer alan parça genel düzenlemesi, yaprak üslubu ve benzer örnekler neticesinde 5. yüzyıl ikinci yarısı – 6. yüzyıl ortalarına tarihlenir.

⁶⁹ Kautzsch, a.g.e., s.59-60; Betsch, a.g.e., s.217-220; Pralong, a.g.e., s.85-87, şek.7b.

Kat. No. 5

Fotoğraf: Sevgi Parlak

Eserin Niteliği: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 40 cm Çap: 33 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Abakusu ve kalathosunun üst kısmı yer yer kırık olan başlığın mevcut kısmı kalathosun bezemesi hakkında yeteri kadar fikir vermektedir. Üst sırada dört, alt sırada dört akantus yaprağı ile çevrilidir. Heliksler alt sıradaki taç yaprağı kadar uzanarak lir formu oluşturur. Lir biçimindeki alanlar bitkisel motiflerle bezelidir.

Benzer Örnekler: Kat. No. 3 ve 4 numaralı başlıklarla benzer olup aynı örnekler verilebilir.

Yayın: -

Değerlendirme: 5. yüzyıl ikinci yarısı – 6. yüzyıl ortalarına ait parça, korint başlıkların bir türü olan lir biçimli başlıklar grubunda yer alır.

Kat. No. 6

Eserin Niteliği: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri:

Yükseklik: 40 cm Çap: 35 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Tanımı: Abakusu ve köşelerde yer alan spiral kıvrımları kırık olan başlığın üzerinde üst ve alt sırada dörder adet, yayvan, beş loblu akantus yaprağı bulunur. Heliksler lir biçiminde alt sıradaki taç yaprağı kadar uzanır.

Benzer Örnekler: 3, 4 ve 5 numaralı sütun başlıklarıyla benzer olup, kat. no. 3'de belirtilen örneklerle benzerdir.

Yayın: -

Değerlendirme: Lir biçimli korint başlıklar grubunda yer alan parça, 5. yüzyıl ortası – 6. yüzyıl ikinci yarısına tarihlenir.

Kat. No. 7

Eserin Niteliği: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri:

Yükseklik:~35 cm Çap:34 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

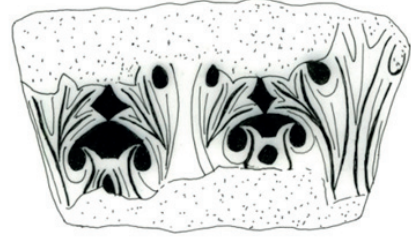
Tanımı: Abakusu ve kalathosunun bir bölümü kırık, yüzeyi aşınmış olsa da kompozisyonu anlaşılabilir başlığın alt ve üst sırasında dörder akan-tus yaprağı bulunur. Heliksler lir biçiminde alt sıra yaprak hizasına kadar uzanır.

Benzer Örnekler: Kat. No. 3, 4, 5 ve 6 ile benzer olup, aynı örnekler geçerlidir.

Yayın: -

Değerlendirme: Lir biçimli korint başlıklar grubuna dahil parça 5. yüzyıl ikinci yarısı - 6. yüzyıl ortasına aittir.

Kat. No. 8

0 10 20 30cm.
S. Parlak

Fotoğraf: Ayşe Denkhalbant
Çobanoğlu

Eserin Niteliği: Korint Başlık

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: ~ 45 cm Çap: ~ 50cm

Malzemesi: Mermer

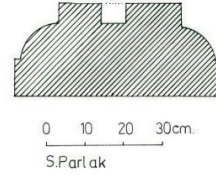
İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Büyük kısmı eksik başlığın sadece alt sıradaki akantus dizisi mevcuttur. Beş loblu taç yapraklar akantus maskesi denilen düzendedir.

Benzer Örnekler: -

Yayın: -

Değerlendirme: Parçanın büyük bölümü eksik olduğundan kesin olarak sınıflandırma yapmak mümkün değildir.

Kat. No. 9

Fotoğraf: Ayşe Denknlbant
Çobanoğlu

Eserin Niteliği: Sütun Kaidesi

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 24 cm Çap: 33 cm

Plinthos En x Boy: 50 x 50 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Profilsiz plinthosun iki köşesi kırıktır. Plinthosun üzerinde dış bükey profilli torus ve sütuna bağlantı sağlayan boyun kısmı bulunur. Kaidede 5 x 6 cm ölçülerinde bir yuva vardır.

Benzer Örnekler: Bursa'nın Nilüfer İlçesine bağlı Kayapa Eski Cami'nin bahçesindeki kaide, İmralı Mete mevkiinde bulunan kaide⁷⁰ ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki 30.8.67 envanter numaralı kaide⁷¹ benzer örnekler arasındadır.

Yayın: -

Değerlendirme: Ötügen'in sınıflandırmasında, plinthos, yarım küre biçiminde torus ve boyun kısmından oluşan, C grubuna⁷² dahil Attika tipindeki sütun kaidesi benzer örnekler doğrultusunda 5. – 6. yüzyıla ait olmalıdır.

⁷⁰ Yıldız Ötügen, *Forschungen im nordwestlichen Kleinasien: antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa*, İstanbuler Mitteilungen Beiheft 41, Tübingen 1996, s.153-154, abb.33, taf. 24.5-6, 25.3.

⁷¹ Sema Alpaslan, "Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı*, Ankara 2001, s.274, res.15.

⁷² Ötügen, *a.g.e.*, s.161-163.

Kat. No. 10

Eserin Niteliği: Sütun Kaidesi

Eserin Ölçüleri:

Yükseklik: 32 cm Çap: 57 cm

Plinthos En x Boy: 60 x 75 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Fotoğraf: Ü. Melda Ermiş

Tanımı: Tek parçadan oluşan sütun kaidesinin, profilsiz plinthosun büyük bölümü kırıktır. Plinthosun üstünde konik biçimli eğimli bir yüzeye sahip torus ve boyun halkası bulunur. Kaidede 6 cm çapında yuva deliği vardır.

Benzer Örnekler: İstanbul'dan Studios Manastırı Kilisesi'nin kaideleri benzer örnekler arasındadır. Bursa Kemaliye'de Eski Cami'nin önündeki kaide ve Güzelyalı'da Köksal Motel'in bahçesindeki parça da örnek verilebilir⁷³.

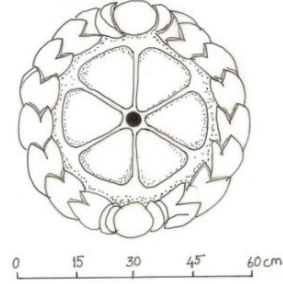
Yayın: -

Değerlendirme: Ötüken'in sınıflandırmasında, plinthos, konik biçimli torus ve boyun kısmından oluşan, 'kabaca işlenmiş veya işlenmemiş kaide' olarak da adlandırılan, B grubuna⁷⁴ dahil Attika tipindeki sütun kaidesi benzer örnekler doğrultusunda 5. – 6. yüzyıla ait olmalıdır.

⁷³ A.e., s.156-157, taf.26.1, 26.4.

⁷⁴ A.e., s.161-162.

Kat. No. 11

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Eserin Niteliği: Kristogramlı Parça

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 22 cm Çap: 60 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Tümüyle mevcut parça dairevi formda olup üst kenarında defne yapraklarından bir çelenk dolanır. Çelengün içine İsa'nın monogramı olan kristogram işlenmiştir. Parçanın yan yüzü düzgün traşlıdır

Benzer Örnekler: -

Yayın: Yalçın, Erken Bizans döneminde sıklıkla kullanılan defne yapraklı çelenk içinde chrismon bulunan parçanın kalınlığı dolayısıyla bir lahit ön yüz levhasına ait olabileceği üzerinde durmaktadır⁷⁵.

Değerlendirme: Genellikle zafer sembolü olarak kullanılan defne, yapraklarının solmamasından ötürü sonsuzluk ifadesi de içermektedir⁷⁶. Ölü kültüründe önemli bir yeri olan defne dallarından yapılmış çelenkler lahit bezemelerinde sıklıkla kullanılmıştır. 3. yüzyılda ortaya çıkan ve

⁷⁵ Asnu Bilban Yalçın, "İstanbul ve Boğaziçi Üniversitelerinde Bulunan Bazı Bizans Mimari Plastik Eserleri", Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına, İstanbul 2008, s.299-301.

⁷⁶ George Ferguson, Signs and Symbols in Christian Art, New York 1955, s.40.

4. yüzyılda yaygınlaşan, Yunanca Khristos kelimesinin ilk iki harfi Chi (X) ve Ro (P)'nin bir araya gelmesinden oluşan İsa'nın adının monogramatik yazılımı kristogram I.Constantinus ve oğlu Constantius döneminde çokça kullanılmıştır⁷⁷. Parçanın tarihlendirmesinde üslup ve bezeme özellikleri göz önünde bulundurularak 5. yüzyıl önerilmektedir. Parçanın yan kısmının geniş ve düzgün traşlı olması, bir başka yere monte edildiğini düşündürmektedir. Yalçın'ın belirttiği gibi bir lahit levhasına veya Arcadius ve Marcianos sütunlarının kaidelerinde olduğu gibi bir heykel ya da anıt sütun kaidesine ait bir parça olabilir.

⁷⁷ Wolfram Hörandner - Annemarie Weyl Carr, "Christogram", **Oxford Dictionary of Byzantium**, III, New York-Oxford 1991, s.441.

Kat. No. 12

Fotoğraf: Sevgi Parlak

Eserin Niteliği: Paye Parçası (?)

Eserin Ölçüleri: Yükseklik: 60 cm En: 27 cm Kalınlık: 18 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Paye parçasının üzerinde, iki yandan astragal motifi ile çerçelenmiş alanda büyük bir akantus yaprağından çıkan, hepsi bir yöne doğru savrulmuş, ajur tekniğiyle işlenmiş yaprak uçları ince dişli akantus yaprak dizisi bulunur. Dış kenarlar ise mevcut izlerden anlaşıldığı kadarıyla bir çeşit palmet dizisi ile bezelidir. Yan yüzlerden birinde de aynı bezeme tahrip olsa da anlaşılmaktadır.

Benzer Örnekler: Beyazıt Camii'nin önündeki alanda bulunan, Theodosius Forumu'ndaki yapılara ait olduğu düşünülen arşitrav parçasının⁷⁸ yan yüz bezemeleri benzer örnek olarak verilebilir.

Yayın: -

⁷⁸ Müller-Wiener, a.g.e., s.260, res.293.

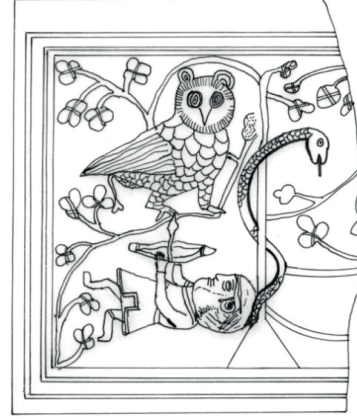
Değerlendirme: Astragal motifinde makara olarak tabir edilen uzun dikdörtgen formlar, 3. yüzyıl öncesinde daha oval ve küçükken, 3. yüzyıl ve sonrasında, bu parçada olduğu gibi köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen biçimiyle daha silindirik bir hal almıştır⁷⁹. Matkapla işlenmiş, ince dişli akantuslar Anadolu’da 3. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ve özellikle Theodosiuslar döneminde yaygın olarak kullanılmıştır⁸⁰. Parçanın tarihlendirilmesi için bezeme özellikleri, tekniği ve benzer örnekler göz önünde bulundurularak 3. yüzyıl ortasından – 5. yüzyıl ortasına kadar bir aralık önerilebilir.

⁷⁹ Max Wegner, **Ornamente Kaiserzeitlicher Bauten Roms, Soffitten**, Münstersche Forschungen 10, Köln 1957, s.49.

⁸⁰ Philipp Niewöhner, “Production and Distribution of Docimian Marble in the Theodosian Age”, **Production and Prosperity in the Theodosian Period**, Leuven-Walpole 2014, s.257-259.

Kat. No. 13

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

0 10 20 30 cm.
S. Parlak

Eserin Niteliği: Korkuluk Levhası Parçası

Eserin Ölçüleri: En: 65 cm Yükseklik 80 cm. Kalınlık: 7 cm.

Malzemesi: Taş

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Merkez Kampüs'ün bahçesindeki düzenlemeler sırasında toprak altından çıkarılan korkuluk levhası parçasının kenarları kazılarak oluşturulmuş silmeli bir çerçeve ile belirginleştirilmiştir. Yarıdan fazla kısmı mevcut levhanın ön yüzüne, merkezde yer alan üçgen bir köke sahip ağacın gövdesinden ve levhanın alt köşesinden çıkan dallar yayılmıştır. Sol köşeden çıkan dalın üzerine tünemiş iri bir baykuşun altında okunu baykuşa yönelmiş, bir avcı kompozisyonunun temelini oluşturur. Ağacın gövdesine dolanmış bir de yılan görülür.

Benzer Örnekler: Kompozisyona, Gelibolu'da bulunan, bir ağacın üzerine tünemiş baykuş ve ona okunu doğrultmuş avcı sahneli korkuluk levhası örnek gösterilebilir⁸¹. Üslup yönünden, İstanbul Arkeoloji

⁸¹ Mehmet Özdoğan, "Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları, 1982", **I. Araştırma So-**

Müzeleri'nden 3978 ve 3979 envanter numaralı levhalardaki tavuskuşlarının betimlenişi⁸² ve Afyon Müzesi'ndeki 1399 envanter numaralı korkuluk levhasında⁸³ hayat ağacının kök kısmının üçgen biçimde gösterilmesi benzer üslup özelliği olarak verilebilir.

Yayın: -

Değerlendirme: Hıristiyan ikonografisinde, diğer kuşları oyuna getirerek avcılarının tuzağına düşüren baykuş, benzer şekilde insanları kandıran şeytanın sembolüdür. Kompozisyondaki yılan figürü de şeytanla bağlantısı dolayısıyla bu ifadeyi destekler⁸⁴. Korkuluk levhası parçası üslup bakımından değerlendirildiğinde; figürlerin hacimden uzak, yüzeysel bir biçimde işlenmesi, bitki dallarının daha stilize ve basit verilmesi gibi üslup özellikleri ve benzer örnekler doğrultusunda parça, 8. – 9. yüzyıla ait olmalıdır.

nuçları Toplantısı, (23-26 Mayıs 1983), s.239, res.1.

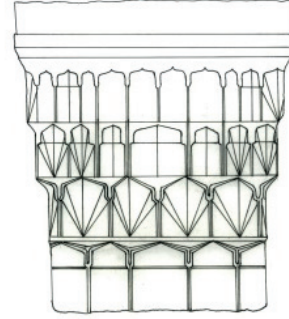
⁸² Thilo Ulbert, "Untersuchungen zu den byzantinischen Reliefplatten des 6. bis 8. Jahrhunderts", *Istanbuler Mitteilungen*, 19/20 (1969-1970), s.344, 351, 356-357; Neziha Fıratlı, *La Sculpture Byzantine Figurée au Musée Archéologique d'Istanbul*, Paris 1990, kat.no.326, s.164-165.

⁸³ Ebru Parman, *Ortaçağda Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri*, Eskişehir 2002, s.164, res.108.

⁸⁴ Ferguson, *a.g.e.*, s.13, 21

Kat. No. 14

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

0 10 20 30 40 50cm
S.Parlak

Eserin Niteliği: Mukarnaslı Başlık

Eserin Ölçüleri: Üst Tabla: 76 x 83 cm Yükseklik: 87 cm Çap: 63 cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Sütun başlığı, 87 cm. yüksekliğinde, dört kat halinde düzenlenmiş, mermerden monolit bir eserdir. Üst tabla genişliği 76x83 cm. ölçülerindedir. 63 cm. lik çapa sahip sütun gövdesi oturmalığından üst bölümdeki kare forma geçiş, dört kademe olarak, üst bölüme doğru genişleyen mukarnas dizileri, pahlı yüzeyler, püsküller (sarkıtlar) ve bademler (badem yaprağı) ile sağlanmaktadır. Daireden önce çokgene sonra ise üst bölümde kareye geçiş, yüzeyin düşey prizmatik yivlerle bölünmesi ve üçüncü sırada olduğu gibi aralarında nişler halinde oyularak teşkilatlandırılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Başlığın dört köşesinden sarkan dilimli sarkıt uçlarının damlaları (püskülleri) plastik etki açısından sade ve abartsız bir görünüm sergiler. Başlığın alttan birinci ve ikinci sırasında yer alan prizmatik “Y” formları yüzeysel bir etkiyle ele alınarak düşeyliği vurgulamaktadırlar. Prizmatik kütle araları ise sivri kemerli nişler bir başka ifadeyle bademler (badem yaprakları) ile şekillendirilmiştir. Başlığın en üst sırasında ise sadece köşelerde prizmatik düzenlemelerle çokgenden kareye geçiş sağlanmış, köşelerin aralarında kalan bölümler ise çizgisel sivri kemer düzenlemeleriyle bezenmiştir.

Benzer Örnekler: İstanbul Şehzadebaşı Camii (1543-1548), İstanbul Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii (1565) ve Edirne Selimiye Camii'nde (1568-1575) bu başlığın yakın benzerleri görülmektedir.

Yayın: -

Değerlendirme: İncelediğimiz örnek Sinan yapılarında görülen sütun başlıkları ile tipolojik açıdan benzerlik göstermektedir. Sinan devri başlıkları önceki tarihlere ait başlıklara göre belirgin bir sadelik sergiler. Bizim örneğimizde olduğu gibi kareye geçişte sadece köşelerde yer alan sarkıtmalar (püsküller) Mimar Sinan dönemi başlıklarında [İstanbul Şehzadebaşı Camii (1543-1548), İstanbul Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii (1565), İstanbul Süleymaniye Külliyesi (1551-1557) ve Edirne Selimiye Camii] sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Turgut Cansever, Sinan dönemine ait sadece köşelerde sarkıtmaları olan başlıkların, bu sarkıtmalarının büyük çoğunlukla üçüncü sırada (alttan ikinci sırada) yer aldığını ifade etmektedir⁸⁵. Nitekim bizim örneğimiz de bu kuralı tekrarlamaktadır. Selçuk Mülayim tarafından detaylı olarak incelenen Topkapı Sarayı'ndaki mukarnaslı başlık, tarih veren kitabesi nedeniyle [1754 (H. 1168)] önemli ve özel bir örnektir⁸⁶. Bu örnekte sarkıtmalar (püsküller) iki sırada sadece köşelerde değil, belirli aralıklarla sıranın tamamında tekrar etmektedir⁸⁷. Geç tarihli bu örnekte karşımıza çıkan bu uygulamaya Sinan öncesinde Edirne Üç Şerefeli Camii'nde (1447), Edirne Beyazıt Camii'nde (1484-1488), İstanbul Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii'nde (1496), İstanbul Beyazıt Paşa Camii'nde (1501-1506), İstanbul Sultan Selim Camii'nde (1522); Sinan sonrasında da İstanbul Sultan Ahmed Camii'nde (1609-1616), İstanbul Eminönü Yeni Camii'nde (1597-1665) ve İstanbul Üsküdar Yeni Valide Camii'nde (1708-1711) rastlamaktayız.

Saray'ın ve sarayla ilişkili binaların 1455'te inşasından sonraki tarihlerde, 1540 yılında çıkan ilk yangından başlayarak bu alanda çok sayıda tamirat veya yeniden inşaat yapıldığı anlaşılmaktadır. Başlığın tipolojik özellikleri nedeniyle Sinan döneminde saray binalarında yapılan bir onarıma ait olabileceğini düşünmek mümkündür.

⁸⁵ Turgut Cansever, **Sonsuz Mekan Peşinde: Selçuk ve Osmanlı Sanatında Sütun Başlıkları**, İstanbul 2010, s.109.

⁸⁶ Selçuk Mülayim, "Tarih Kitabeli Bir Mukarnas Başlık", **Oktay Aslanapa Armağanı**, İstanbul 1996, s.151-162.

⁸⁷ **A.e.**, s.153, res.1.

Kat. No. 15

Eserin Niteliği: Kaide

Eserin Ölçüleri:

Yükseklik: 22 cm Çap: 60cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Tanımı: Plinthosuz, dış bükey silme ve iç bükey silmeden oluşan sütun kaidesi.

Benzer Örnekler: İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nün 1826'da inşa edilen ilk Seraskerlik Köşkü'ne ait Süleymaniye kapısının sütun kaideleri benzer örnek olarak gösterilebilir.

Yayın: -

Değerlendirme: Bu bağlamda bu örneğinde 1826'da inşa edilmiş ilk Seraskerlik köşküne ait olduğu düşünülebilir.

Kat. No. 16

Eserin Niteliği: Profilli Silme Parçası

Eserin Ölçüleri: En: 49 cm
Boy: 16 cm Kalınlık: 7cm

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Tanımı: Kademeli silmelerden oluşan profilli parça.

Benzer Örnekler: -

Yayın: -

Değerlendirme: 19. yüzyıl ilk yarısına ait olması muhtemeldir.

Kat. No. 17

Eserin Niteliği: Korkuluk Babası

Eserin Ölçüleri: Yükseklik:47
cm Çap:10,5 cm.

Malzemesi: Mermer

İnceleme Tarihi: Aralık 2005

Tanımı: Alt kısmı kırık olan korkuluk babası sekizgen (her kenar 4 cm) olup, yatay bir silme ile bölümlenmiş üst kısmında zıvana deliği olan korkuluk babasının tepeliği yoktur.

Benzer Örnekler: -

Yayın: -

Değerlendirme: -

Fotoğraf: Ayşe Denknalbant
Çobanoğlu

Sonuç

Beyazıt ve yakın çevresi ile ilgili araştırmaların yanı sıra Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait mimari plastik alanına katkı sağlayan bu çalışmada, Bizans dönemine ait parçaların yorumlanmasında üslup ve benzer örnekler dikkate alınmış ve tarihlendirme önerileri getirilmiştir. Osmanlı dönemine ait mimari plastik parçaların tanımlanmasında ve karşılaştırılmasında ne yazık ki bu alanla ilgili yayınların sınırlı olması zorluklar çıkarsa da bölgenin mimari açıdan tarihsel gelişimi doğrultusunda parçalar değerlendirilmiştir.

Dethier'nin yayınladığı yazıt parçası, Vavassore'nin gravürü ve seyyahların notları bir arada değerlendirildiğinde Theodosius Forumu'nun İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nün bulunduğu alana kadar yayıldığı açıklık kazanmaktadır. Eski Saray'a ait, bilinen bir mimari kalıntı olmakla birlikte, eski fotoğraflarda görülen Eski Saray'ın iç avlu duvarlarının günümüzde Merkez Kampüsü'ü (Rektörlük Binası'nı) sınırlayan duvarlarla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bölgenin Byzantion zamanından başlayarak Bizans ve Osmanlı dönemlerinin yanı sıra Cumhuriyet döneminde yoğun imar görmesi buradaki yapıların günümüze ulaşmasını engellemiştir. Çalışmada tanıtılan ve değerlendirilen taş eserler Bizans ve Osmanlı dönemlerinde şehrin önemli bir merkezi konumundaki bu bölge ile ilgili ipuçları vermektedir. Parçaların bölgedeki ve yakın çevresindeki yapılara ait olduğu kuvvetli bir ihtimal olmakla birlikte İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü'nde bulunan taş eserlerin kesin olarak kontekslerini belirlemek şu an için mümkün görünmemektedir.

Bu çalışma göstermiştir ki, Bizans ve Osmanlı dönemlerinin başkentinin merkezini oluşturan günümüz Beyazıt semti, göz önünde bulunmasına ve birçok araştırmaya konu olmasına rağmen hâlâ yeni veriler sunmaktadır. Bu alanla ilgili yapılacak araştırmalar bölgeyle ilgili verilerin daha da zenginleşmesi sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Turgut, Osmanlı İstanbul'unda Bayezid Meydanı ve Tarihi Çevresi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.
- Alpaslan, Sema, "Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri", **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı**, Ankara 2001, s.265-299.
- Altun, Ara, "Bâb-ı Seraskeri - Mimari", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul 1991, s.364-365.
- Angiolello, Giovan Maria, **Il Sultano e il Profeta: Memorie di uno schiavo vicentino divenuto tesoriere di Maometto II il Conquistatore**, Ed. Jeannine Guérin Dalle Mese, Milano 1985.
- Anonim, "Simkeşhane", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul 2009, s.211-213.
- Artan, Tülay, "Eski Saray", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.3, İstanbul 1994, s.204-205.
- Asgari, Nuşin, "The Proconnesian production of architectural elements in late antiquity, based on evidence from marble quarries", **Constantinople and its Hinterland**, Cambridge 1995, s.263-288.
- Aydın, Ayşe, "Erken Hıristiyanlık – Bizans Dönemi Mimari Elemanlarının / Süslemelerinin Kataloğu ve Değerlendirilmesi", **Silifke Müzesi Taş Eserler Kataloğu**, Mersin 2013, s.183-315.
- Barsanti, Claudia, "*L'esportazione di marmi dal Proconneso nelle regioni pontiche durante il IV-VI secolo*", **Rivista dell'Istituto Nazionale di Archeologia e Storia dell'Arte**, Serie III, XII, Roma 1990, s.91-220.
- Barsanti Claudia – Alessandra Guiglia, "Late Roman and Early Byzantine Capitals", **The Sculptures of the Ayasofya Müzesi in Istanbul, A Short Guide**, İstanbul 2010, s.79-99.
- Berger, Albrecht, "Nimfaion", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1994, s.79-80.

Berger, Albert (Çev.), **Accounts of Medieval Constantinople, The Patria**, London 2013.

Betsch, William Earl, *The History, Production and Distribution of the Late Antique Capital in Constantinople*, University of Pennsylvania, Department of the Art History, PhD Thesis, 1977.

Bilecik, Gülberk, “Ayverdi Haritası’nın Işığında 19. Yüzyılda Süleymaniye Senti”, **Süleymaniye Ulusal Sempozyumu / Şehir ve Medeniyet, (23-25 Kasım 2007)**, İstanbul 2011, s.306-319.

Bilgicioğlu, Banu, “Fatih’in fetihten sonra kurduğu ilk saray”, **Kültür** (Üç Aylık Kültür Sanat Araştırma Dergisi, S.11, İstanbul 2008, s.60-69.

Bilgicioğlu, Banu, “Sarây-ı Atîk-i Âmire”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.36, İstanbul 2009, s.122-125.

Bir Şaheser Süleymaniye Külliyesi, Ed.Selçuk Mülayim, Ankara 2007.

Cameron, Averil – Judith Herrin (Eds.), **Constantinople in the Early Eighth Century: The Parastaseis Syntomoi Chronikai**, Leiden 1984.

Can, Selman, *Osmanlı Mimarlık Teşkilatının XIX. Yüzyıldaki Değişim Süreci ve Eserleri ile Mimar Seyyid Abdülhalim Efendi*, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2002.**

Cansever, Turgut, **Sonsuz Mekan Peşinde: Selçuk ve Osmanlı Sanatında Sütun Başlıkları**, İstanbul 2010.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa, “Seyyid Hasan Paşa Külliyesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, İstanbul 2009, s.60-62.

Dalman, Knut Olof, **Der Valens – Aquädukt in Konstantinopel**, *Istanbul Forschungen* 3, Bamberg 1933.

Deichmann, Friedrich Wilhelm, **Ravenna, Hauptstadt des spätantiken Abendlandes**, Kommentar II.1, Wiesbaden 1974.

Dethier, P. A., “Μνημειον Θεοδοσιου του β’ επι τής Αγοράς Ταύρου”, **Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος**, Vol.13-15 (1866-1867), 1868, s.62-67.

- Dukas, **Bizans Tarihi**, Çev. VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.
- Duyuran, Rüstem, “Bayazıt’da Yapılan Arkeolojik Araştırma ve Bazı Müşahedeler”, **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı**, 8, 1958, s.25-28.
- Ersin, Özlem, İstanbul Beyazıt’taki Theodosius Forumu Geç Antik Dönemden Osmanlı Dönemi’ne Kadar Forum ve Yapılarının Değişimi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Eyice, Semavi, “İbrahim Paşa Külliyesi”, **Türk Ansiklopedisi**, C.20, 1972, s.4.
- Eyice, Semavi, “Byzantinische Wasserversorgungsanlagen in Istanbul, **Mitteilungen der Leichtweiss-Institut für Wasserbau der Technischen Universität Braunschweig**, 1979, s.1-16.
- Eyice, Semavi, “İstanbul’un Bizans Su Tesisleri”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.5, 1989, s.3-14.
- Eyice, Semavi, “İstanbul’da Sultan II. Bayezid Külliyesi”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S.8, İstanbul 1990, s.11-26.
- Eyice, Semavi, “Tauri Forumu”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul 1994, s.225-227.
- Eyice, Semavi, “İlk Kuruluştan Türk Devrinin Başlarına İstanbul”, **İstanbul Armağanı, Fetih ve Fatih**, 1, İstanbul 1995, s.11-14.
- Ferguson, George, **Signs and Symbols in Christian Art**, New York 1955.
- Fıratlı, Nezih, “İstanbul İçinde ve Civarındaki Muhtelif Buluntular ve Kazılar”, **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı**, 4, 1950, s.40-43.
- Fıratlı, Nezih, “Byzantion Nekropolü ve Son Buluntular”, **V. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1960, s.194-199.
- Fıratlı, Nezih, “İstanbulun Yunan ve Roma Mezar Stelleri”, **Türk Tarih Kurumu Belleten**, C.XXIX, No.114, Ankara 1965, s.263-323.
- Fıratlı, Nezih, “Kısa Arkeolojik Haberler”, **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı**, 13-14, 1966, s.220-224.

Fıratlı, Nezih, “Notes sur quelques hypogées paléo-chrétiens de Constantinople”, **Tortulae, Studien zu Altchristlichen und Byzantinischen Monumenten**, Freiburg 1966, s.131-139.

Fıratlı, Nezih, **La Sculpture Byzantine Figurée au Musée Archéologique d’Istanbul**, Paris 1990.

Grabar, André, **Sculptures Byzantines de Constantinople (IVe-Xe siècle)**, Paris 1963.

Güran, Ceyhan, **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi**, Ankara 1978.

Haskan, Mehmet Nermi, **İstanbul Hamamları**, İstanbul 1995.

Herrmann, John J., **The Ionic Capital in Late Antique Rome**, *Archaeologica* 56, Roma 1988.

Hörandner, Wolfram – Annemarie Weyl Carr, “Christogram”, **Oxford Dictionary of Byzantium**, III, New York-Oxford 1991, s.441.

<http://laststatues.classics.ox.ac.uk/database/detail-text.php?record=LSA-494> 01.02.2015.

Hüseyin Ayvansarayı, **Hadikatü’l-Cevami**, C.1, İstanbul 1281 (1865).

Janin, Raymond, **Constantinople Byzantine**, Paris 1964.

Karakaya, Enis, Yurdumuzdaki Geç Hellenistik ve Erken Hristiyanlık Dönemi Hipojeleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987.

Karakaya, Enis, “Nekropoller”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.6, İstanbul 1994, s.62-63.

Kautzsch, Rudolf, **Kapitellstudien, Beiträge zu einer Geschichte des spätantiken Kapitells im Osten vom vierten bis ins siebente Jahrhundert**, Berlin 1936.

Kuban, Doğan, “Beyazıt”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul 1994, s.180-188.

Mango, Cyril, **Le Développement Urbain de Constantinople (IVe – VIIe siècles)**, Paris 1990.

- Mendel, Gustave, **Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines**, Vol.II, Roma 1966.
- Mendel, Gustave, **Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines**, Vol.III, Roma 1966.
- Meriç, Rıfık Melûl, “Beyazıt Câmii Mimârı II. Sultan Bâyezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazıt camii ile alâkalı Husular, San’atkârlar ve Eserleri”, **Ankara Üniversitesi Yıllık Araştırmalar Dergisi**, C.2, Ankara 1957, s.4-76.
- Müller-Wiener, Wolfgang, **İstanbul’un Tarihsel Topografyası**, Çev. Ülker Sayın, İstanbul 2001.
- Mülayim, Selçuk, “Tarih Kitabeli Bir Mukarnas Başlık”, **Aslanapa Armağanı**, İstanbul 1996, s.151-162.
- Naumann, Rudolf, “Neue Beobachtungen am Theodosiusbogen und Forum Tauri in İstanbul”, **Istanbul Mitteilungen**, 26, 1976, s.117-141.
- Niewöhner, Philipp, “Production and Distribution of Docimian Marble in the Theodosian Age”, **Production and Prosperity in the Theodosian Period**, Leuven-Walpole 2014, s.251-271.
- Ogan, Aziz, “Üniversite Temel Hafriyatının Meydana Koyduğu Hakikatler”, **TTOK Belleteni**, No.79, 1948, s.11-16.
- Ötügen, Yıldız, **Forschungen im nordwestlichen Kleinasien: antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa**, **Istanbul Mitteilungen Beiheft 41**, Tübingen 1996.
- Öz, İlban, “Beyazıt Simkeşhane Yapısı Restorasyonu, Theodosius Takı ve Hasan Paşa Hanı’nın Sorunları”, **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S.10, İstanbul 1985, s.50-53.
- Özcan, Abdülkadir, “Bâb-ı Seraskeri”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.4, İstanbul 1991, s.364.
- Özdoğan, Mehmet, “Doğu Marmara ve Trakya Araştırmaları, 1982”, **I. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, (23-26 Mayıs 1983), s.63-68, 238-241.

- Özgümüş, Ferudun, “2005 Yılı İstanbul Çalışmaları Bilimsel Raporu”,
24. Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.2, Ankara 2007, s.525-538.
- Özgümüş, Ferudun, “2006 İstanbul Sur İçi Arkeolojik Yüzey Araştırması”,
25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.2, Ankara 2008, s.151-162.
- Parman, Ebru, **Ortaçağda Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri**, Eskişehir 2002.
- Pralong, Annie, “La Typologie des Chapiteaux Corinthiens Tardifs en Marbre de Proconnèse et la Production d’Alexandrie”, **Revue Archéologique**, 2000/1, Paris 2000, s.81-101.
- Sayar, Mehmet, **İstanbul Üniversitesi Tarihi (1453-1993)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1996.
- Schneider, Alfons Maria, **Byzanz, Vorarbeiten zur Topographie und Archäologie der Stadt**, Berlin 1936.
- Seeck, Otto (Ed.), **Notitia Dignitatum accedunt Notitia Urbis Constantinopolitanae et Laterculi Prouinciarum**, Berlin 1876.
- Sokrates Scholasticus, **Ecclesiastica Historia**, Ed. Robert Hussey, Vol.2, 1853.
- Sokrates, **Ecclesiastical History**, Ed. R.Hussey, London 1853.
- Tezcan, Hülya, **Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi**, İstanbul 1989.
- Ulbert, Thilo, “Untersuchungen zu den byzantinischen Reliefplatten des 6. bis 8. Jahrhunderts”, **Istanbul Mitteilungen**, 19/20 (1969-1970), s.339-357.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- Ünsal, Behçet, “İstanbul’un İmarı ve Eski Eser Kaybı”, **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C.II, İstanbul 1969, s.5-60.
- Verzone, Paolo, “Il ‘Tetrapilo aureo’ Contributo alla topografia dell’antica Constantinopoli”, **Monumenti Antichi**, Vol.43, 1956, s.126-204.

- Wegner, Max, **Ornamente Kaiserzeitlicher Bauten Roms, Soffitten**, Münstersche Forschungen 10, Köln 1957.
- Westbrook, Nigel, v.d., “Constructing Melchior Lorichs’s Panorama of Constantinople”, **Journal of the Society of Architectural Historians**, Vol.69, No.1, s.62-87.
- Yalçın, Asnu Bilban, “Two corinthian capitals in proconnesian marble from Antioch / Hatay”, **Atti del VIII Simposio Paolino**, Roma 2004, s.231-242.
- Yalçın, Asnu Bilban, “The Marble of Thasos and Proconnesus: Some Notes on the Production of Ionic Capitals in Early Byzantine Period”, **Thasiaka** (*Συμποσίου Θασιακών Μελετών. Η Θασος δια μέσου των αιώνων: Ιστοσια-Τέχνη-Πολιτισμός*), Vol.12, Kavala 2005, s.685-693.
- Yalçın, Asnu Bilban, “İstanbul ve Boğaziçi Üniversitelerinde Bulunan Bazı Bizans Mimari Plastik Eserleri”, **Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına**, İstanbul 2008, s.299-312.
- Yavuz, Yıldırım, **Mimar Kemaleddin ve I. Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara 1981.
- Yerasimos, Stephane, **Les Voyageurs dans l’Empire Ottoman (XIVe – XVIe siècles)**, Ankara 1991.
- Zollt, Thomas, **Kapitellplastik Konstantinoples vom 4. bis 6. Jahrhundert n. Chr.**, Bonn 1994.

